

Регіональний дискурс
у національній літературі

УДК 821. 161.2.09

Л. П. Копейцева

ЖІНОЧА ПАЛІТРА ЛІРИКИ ВІРИ КУЛІШОВОЇ

Віра Семенівна Кулішова – член Мелітопольського літературного об'єднання, його секретар, творчість якої акумульовано в поетичному доробку – збірці віршів „Я не можу не співати”. Вона принесла до літератури мелодії і романтичні традиції поезії літературного краю.

Творчість митця репрезентована дослідниками Н. Зайдлер [1, 2], Н. Куценко [3], які подають деякі факти з життя письменниці, визначають тематичний обрій, художні особливості її лірики.

Відомо, що Віра Семенівна горіла душею за свою Україну. Хоч народилась (у 1925 році) і виросла в селі Клишці Московської області і з дитинства говорила російською мовою, але більша частина її життя пов'язана з Мелітополем [3]: „Шматок землі родючої священний, / Рясної долі світлі береги / Мій Мелітополю, мій світе наречений, / Чому мені такий ти дорогий?” [4, с. 3].

У єдиній збірці письменниці „Я не можу не співати” спостерігаємо добро і ніжність, тепло і страждання, біль та велике відчуття натхнення від створеного. Поетеса, на нашу думку, прагнула не тільки схвилювати і здивувати читача, потрясти його душу, а також прагнула, щоб її ліричні поезії служили каталізатором почуттів і думок.

Багатобарвні тематичні обрії поезій В. Кулішової: поруч із громадянською лірикою – лірика пейзажна, інтимна. Однією з наскрізних тем творчості поетеси є тема поетичної майстерності, ролі митця.

Питання ролі митця в суспільстві було актуальним завжди, оскільки митець є взірцем мудрості, гідності, чесного служіння справедливості, наслідування споконвічних законів моралі. Така відповідальність випала і на долю В. Кулішової: „Якби думок своїх блавати / Я в душах сіяти могла, / Промінням серця малювати / Окраси міста і села, / Як щастя все земного свято, / Свій труд тобі лишила б я. / Ой, я не можу не співати, Вітчизно сонячна моя” [3, с. 11].

Горизонт ліричної героїні В. Кулішової розширюється за рахунок не власне „жіночих”, але загальнолюдських інтересів. Від почуття сум'яття перед загадкою любові жіноча ліра переходить до роздумів над сутністю буття: „Я світлу мудрість бачу, чисту зрілість, / Найвищий гарт прекрасного життя, / О, донеси мою червонокрилість / До берегів святого майбуття” [4, с. 9].

Поетеса міркує над тим, яким повинен бути сенс життя, при цьому вона орієнтувалася головним чином на силу художньої творчості: „З висоти моїх років / дивлюсь я на світ. / Чи душа западає у душу? / Чи тривога за землю і зоряний світ / І за все, що мені не байдуже? / І за те, що зміліла розлога ріка, / Що порідшали трави й діброви / І що люди позбулись свого словника / І цураються рідної мови” [4, с. 16].

Надзвичайно місткими думками і почуттями є вірші митця про Велику Вітчизняну війну, які залишаються щирою сповіддю її душі. Для В. Кулішової, з її відчуттям поточного часу, радість від того, що зі славою завершено велику народну справу, невіддільна від пам'яті про грізні випробування: „Несу тобі, Солдате невідомий, / Ти світ своєю Кров'ю освятив, / Лелекою прилинувши Додому” [4, с. 19].

Добре знаючи огненну сторінку Мелітополя, – визволення від фашистів та долю старшого лейтенанта Ірбайхана Бейбулатова, В. Кулішова створила вірш „Пісня про Бейбулатова”, який сповнений мотивами патріотизму, інтернаціоналізму: „Ім'я тут Бейбулатова / Цвіте весняним днем. / І серця світ крилатого / Над вічним б'є вогнем, / І вторять квіти барвнії / Й зорі червоний дзвін, / Що рідним сином Таврії / Став дагестанський син” [4, с. 27].

Як бачимо, для В. Кулішової властивий потужний мотив глибоко особистісної пам'яті й виразно індивідуальні асоціації. Саме змалювання героїчного і трагічного в сукупності формують національно-патріотичний пафос поезій її збірки.

Відчувається, що з роками до поетеси прийшло відчуття кровно-генетичної спорідненості з прабатьківською та праматеринською калиною, вишневою, соняшnikовою Україною. Вірші, написані поетесою на схилі днів (наше припущення) вражають своєю задушевністю, теплотою і дивовижною щирістю, тою високою щирістю, яка розкриває душу людини: „Спадає думка інеєм на скроні. / Хоч якби довго й ладно ти не жив – / Ні, щастя не в копійчаному дзвоні, – / Воно в багатстві нашої душі” [4, с. 30].

Емоційність і щира відвертість поезій В. Кулішової дозволяють припустити: значна кількість її віршів має автобіографічну основу [2]. Природно, що лейтмотивом багатьох поезій митця є материнство. Вражає вірш „Мамо, мамо рідна”: „Мамо, мамо рідна, порадице щира. / Як мені твоєї ласки не стає, / То твоя в моєму серці грає ліра, / І пісенне слово б'ється в нім твоє. / Хто, як ти утішить смуток і тривогу, / Хто підхопить пісню почуття мого. / Як не вистачає мудрого, живого, / Так не вистачає голосу твого” [4, с. 17].

Сповнений глибиною почуттів вірш „Мамина хата”, в якому відчуваємо невимовну біль за втратою найріднішої людини – матері: „Блука стежина, в'ється по садочку, / То виноград, то агрус, то горіх. / Пильнує пам'ять в кожному куточку / Святе відлуння маминих доріг” [4, с. 20].

Як бачимо, крізь поетичний часопростір В. Кулішової проходить образ хати, доріг. Саме ці асоціоніми використовує поетеса для підсилення емоційної напруги, при цьому вона намагається пробудити в українців усвідомлення значущості їхньої самоідентифікації.

У збірці простежується образ автора, який з вершини любові схвильовано оглядає свої родинні скарби та володіння. Що це саме так, а не інакше, свідчать вірші – присвяти донькам. Тому так природно звучить звернення поетеси: „Серед земної радості й журби – / Свята душі стражденної вірада – / То ви, мої весняні три верби: / Леліянність, любов моя і Лада. / Я вашими тривогами живу, / Завжди в мені і щастя ваше, й горе. / Для вас то світло вічності пливу – / І не кінчається життя – кипуче море” [4, с. 3].

Чуттєвий зв'язок, що з дня народження існує між матір'ю та дитиною, дістає вірне відбиття у зворушливо щирих і безпосередніх колисанках. Цей особливий фольклорний жанр, позначений високим поетичним світосприйманням, глибиною мелодійного звучання, багатством образів [5, с. 72] знаходимо у Віри Кулішової.

Незважаючи на певну кількість нюансів почуттів і думок, висловлених у колискових піснях поетеси, все ж мотиваційний діапазон їх обмежений. Найчастіше трапляються колисанки, у яких йдеться про те, що до немовляти має прийти Сон і приспати його: „Спи, дитя моє прекрасне, / Спи, життя моє, / Хай ніколи не погасне / Сонечко твоє” [4, с. 4]; „Спи, моє щастячко, спи, мій маленький. / Люленьки-люлі-люлі” [4, с. 5].

Саме цей мотив є одним із найдавніших і наближає колискові до замовлянь. У колискових Віри Кулішової з'являються образи тварин, зокрема, птахів (журавлів, лелек, білого голуба). Все, про що йдеться у таких піснях, спрямовано на благо дитини, на забезпечення спокою, добра: „Хай насняться в синім небі / Білі голуби” [4, с. 4]; „Тихо послули у гніздах лелеки, / Марять у снах журавлі, / Сон свої віченьки хай заколише, / Казкою ввійде вночі” [4, с. 5].

Щодо мови колискових пісень Віри Кулішової, то вона образна, емоційна, позбавлена складних поетичних прийомів, адже адресована дитині. Найуживанішими тропами є епітети, метафори: „замріяна тиша”, „здивлявся світ”, „місяць між зірок блукає”, „душа співає”, „марять у снах журавлі” та ін.

Різноманітність мотивів і образів, своєрідна поетика, присутність рідної людини (найчастіше мами, рідше тата чи дідуся, милозвучність – це ті особливості колискових письменниць, які роблять їх невід'ємною часткою нашої національної культури.

Віра Кулішова добре володіла тим „секретом”, який робить її вірші цікавими для всіх дітей. У її віршах риси життя дуже природно поєднуються з казкою, з фантазією. Саме в дитячих віршах поетеси простежується гармонійність, незасмиреність і особлива переконаність в істинності власних уявлень.

В. Кулішова – один із тих митців, для яких тема природи завжди на чільному місці. Природа для неї є предметом художнього осягнення складних взаємостосунків між природою і людиною: *„Дорогі гаї мої крилаті, / Не сумуйте, що злетить вбрання / Лиш були б ви лихом не втяти, / Що летить за вітром навмання... / Винні всі ми в чомусь в чомусь і не винні – / Обгортає всіх одна мета: / Як не загубити в ластовинні / Раз в житті даровані літа”* [4, с. 12].

Природа у поетеси – це ніби жива істота, що думає, переживає, сумує, як людина. У її віршах *„нові першоцвіття дарують черешні”, „і ромашок м'які пелюстки”, „дзвін падолисту”, „тривожні крила річки”, а „старий каштан все жде-пожде надворі”*. Особливо любить Віра Кулішова степ, хлібні поля. *„Ой, пробачте мені, золотаві хліби, / Перед вами я тяжко в житті завинила: / Кине вас тільки той, хто степів не любить”,* – звертається вона до них у своїх *„Чую ночі і дні”*. Для неї степ *„здається книжкою про щасливий труд”,* поле, на якому *„заспіває жатка про вічність людську і про мить”* [4].

Отже, одним із концептуальних образів поезій є степ, земля, поле, цим самим відчувається тісний зв'язок ліричної героїні з ними. Лірична героїня залежна від життєдайної сили землі, степу. Ця любов становить потужну силу в поетичній стихії лірики В. Кулішової.

Глибоко стурбована екологічними бідами планети письменниця все ж вірить у непереможність життя: *„З висоти твоїх років дивлюсь я на світ. / Чи душа западає у душу? Чи тривога за землю і зоряний світ / І за все, що мені не байдуже? / І за те, що зміліла розлога ріка, / Що порідшали трави й діброви”* [4, с. 16].

Поетесу не обминула краса квітучих луків, вишневих садів та зелених дібров. Звідти прийшло до неї захоплення барвами, цвітом, красою. До збірки поетеси ввійшли прекрасні вірші *„Признання”, „Тобі, мій граде”,* з великою любов'ю звернуті вони до рідної Батьківщини, нашої квітучої України, до Мелітопольщини: *„З новим сторіччям і з новоріччям, / Черешньоокий мій степовий, / Навік упав ти мені у вічі, / Мій Мелітополь, о граде мій!”* [4, с. 26];

В. Кулішова – автор, який не просто бачить і розуміє світ, а сприймає його як частку самого себе. Тому, майстерно відображаючи природу у своїх ліричних творах, вона не тільки надає читачам можливість отримати естетичну ейфорію, а й спонукає їх замислитись над вічними проблемами людського буття: *„Садами йде зеленокронними, / Іде зоря, як навесні. / Тополь верхівками – коронами / Вона вклоняється мені”* [4, с. 30];

Для цього митець використовує усі можливі прийоми зображення пейзажу. Зміст пейзажної лірики поетеси розкривається за допомогою таких виражально-зображувальних засобів, як різні види метафор, порівнянь, епітетів, повторів. Тропіка – важлива особливість поезії письменниці. Найчастіше авторка звертається до метафор: *„весна*

перемогу сурмить”; „осокор обіймає вербу”, „веселкові перлини відбивають журбу”, „вузьку стрічку повинню морською розливаєш”.

Потужний рушій життєвих людських сил – кохання – постає як незаперечна домінанта в спектрі духовних шукань митця. Ця поезія вражає врівноваженістю тону і чіткістю мислевираження. Спостерігаємо, що в поетеси свій голос, своя, притаманна цьому голосу, інтонація. Голос у віршах Віри Кулішової видає свою жіночу душу. Тут все жіноче: пильні очі, любовна пам’ять про милих; грація – тонка і трохи примхлива. У вірші „Перло моє чарівне” поетеса глибоко передає своє ніжне почуття і щастя від того, що кохання дає наснагу бачити прекрасне, бути духовно багатшою: „Разом з тобою любити навчилась, / Чути співання зорі весняне. / Я чистотою твоєю зігралась, / Перло надії моє чарівне” [4, с. 6].

Можна говорити, що саме в любовній ліриці душа поетеси прагла голосу притишеного, інтимно-зосередженого. Лірична мініатюра „Не було в душі моїй біди” – це коротка сповідь, сповнена розпачу. З останніх рядків поезії, здається, ось уже зірветься нестримний зойк: „Почуттів заснулих не буди, / Не спиняй прозріння чисту повідь” [4, с. 7].

Серед стрижневих образів інтимної лірики поетеси – образ весни, осені. Сконцентрованість уваги на тому, що відбувається в природі – це зосередження водночас і на внутрішніх аспектах людського життя.

Аналогія між природою і людиною, між циклами оновлення і зів’янення, відродженням природи й любов’ю послідовно проводиться поетесою. Весна – символ щастя, зародження нових почуттів, плідності. Яскравим підтвердженням є рядки з вірша „Знов весна”: „Знов весна обдає мене світлом / І свою перемогу сурмить. / Ніжним спогадом серце розквітло” [3, с. 11].

Інтимна лірика В. Кулішової є чи не найбільш „енергонасиченою”. Переживання та почуття, які вилились у ліричну поезію, постають не тільки життєво виразними і переконливими, а такими, що дають поштовх до глибинних мисленневих та емоційних інтерпретацій.

Говорячи про жіночу лірику В. Кулішової, переконуєшся в її різнобарвності. Тільки занурюючись у всю різноманітність ліричної стихії, поетеса знаходила силу, повноту і цілісність відчуття життя.

Список використаної літератури

- 1. Зайдлер Н.** Художні особливості поезії Віри Кулішової / Н. Зайдлер // Поетика художнього тексту. – Херсон, 1996. – С. 121 – 127.
- 2. Зайдлер Н.** Методичні рекомендації, матеріали та завдання для семінарських занять і самостійної роботи студентів до курсу „Літературне краєзнавство” / Н. Зайдлер. – Мелітополь, 2004. – 48 с.
- 3. Куценко Н.** Я не можу не співати / Н. Куценко // Мелітополь літературний. Газета Мелітопольського літературного об’єднання імені

П. Ловецького. – 2011. – № 1 (007), січень. 4. Кулішова В. Я не можу не співати / В. Кулішова. – 2007. – 31 с. 5. Скуратівський В. Місяцелік. Український народний календар / В. Скуратівський. – К. : Основа, 1993. – 207 с.

Копейцева Л. П. Жіноча палітра лірики Віри Кулішової

Стаття продовжує цикл публікацій, які присвячені розгляду творчості письменниці рідного краю – Віри Кулішової. Авторка досліджує творчість митця з огляду визначення тематичного об'єкту і художніх особливостей її жіночої лірики. У цьому спектрі з'ясовуються ліричні поезії В. Кулішової, що є каталізатором почуттів і думок, констатується, що для лірики властивий потужний мотив глибоко особистісної пам'яті й виразно індивідуальні асоціації.

Ключові слова: жіноча лірика, громадянська, інтимна лірика, пейзажна палітра, колисання, поетичний часопростір.

Копейцева Л. П. Женская палитра лирики Веры Кулешовой

Статья продолжает цикл публикаций, посвященных рассмотрению творчества писательницы родного края – Веры Кулешовой. Автор исследует творчество писательницы учитывая определение тематического горизонта и художественных особенностей ее женской лирики. В этом спектре исследуются лирические стихотворения В. Кулешовой, которые являются катализатором чувств и мыслей, делается вывод о том, что ее лирике свойственны мощный мотив глубокой личностной памяти и индивидуальные ассоциации.

Ключевые слова: женская лирика, гражданская, интимная лирика, пейзажная палитра, колыбельные, поэтическое пространство.

Kopeitseva L. P. Women's palette of lyrics by Vira Kulishova

This article continues a series of publications devoted to the works of writer native land – Vira Kulishova. The author explores the creativity of the artist because the definition of thematic horizon and artistic features her women's poetry. In this spectrum considered lyric poetry V. Kulishova that is the catalyst of feelings and thoughts, it is stated that the lyrics inherent powerful motive deeply personal memory and distinctly individual associations.

Key words: female lyrics, Civil, intimate lyrics, pastoral palette, lullabies, poetic time space.

Стаття надійшла до редакції 15.01.2013 р.

Прийнято до друку 24.01.2013 р.

Рецензент – канд. філол. н., доц. Лапко О. А.